

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 4.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.4>

УДК 332.1

К. О. Утенкова,

д. е. н., доцент, професор кафедри банківського бізнесу і фінансових технологій, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9097-5431>

**МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ ЗАГРОЗ ДЛЯ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В
УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОЇ ЕКОНОМІКИ**

K. Utenkova,

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor, Professor of the Department of
Banking Business and Financial Technologies,*

Kharkiv National University named after V.N. Karazin

**METHODICAL APPROACHES TO THE CLASSIFICATION OF
THREATS TO THE FINANCIAL SECURITY OF ECONOMIC ENTITIES
IN THE CONDITIONS OF A TURBULENT ECONOMY**

Метою статті є визначення змісту загроз для фінансової безпеки суб'єктів господарювання в умовах турбулентної економіки та обґрунтування підходів до їх класифікації.

Для вирішення визначених завдань у процесі дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: діалектичний метод пізнання економічних явищ, принципи економічної теорії щодо сутності і змісту

загроз для фінансової безпеки; методи теоретичного узагальнення та порівняння використовувались у процесі опрацювання літературних джерел та вивчення поставлених питань; абстрактно-логічний для теоретичного узагальнення висновків та аналізу результатів дослідження.

У статті досліджено сутність дестабілізуючих чинників фінансової безпеки на мікрорівні. Розглянуто сучасний дискурс класифікації загроз для фінансової безпеки суб'єктів господарювання. За період воєнного стану економіка України зазнала серйозних, а під час і безповоротних, втрат матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, структурних перетворень в галузях виробництва. Наслідком цього є суттєве зниження прибутковості і рентабельності підприємств.

Сучасні тенденції, характерні для економіки України, вимагають ретельного перегляду переліку загроз, визначеного у чинній нормативній базі з питань регулювання національної безпеки, з урахуванням системних та додатково набутих загроз у розрізі функціональних складових економічної безпеки, зокрема фінансової.

Важливого значення набуває система своєчасного виявлення та запобігання загрозам для фінансової безпеки, яка повинна ґрунтуватися на всебічному аналізі цих загроз і дозволить застосовувати найбільш дієві механізми протидії їм. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони є базою для подальшого дослідження проблем забезпечення фінансової безпеки.

The purpose of the article is to determine the content of threats to the financial security of economic entities in the conditions of a turbulent economy and to substantiate the approaches to their classification.

In order to solve the identified tasks, general scientific and special methods have been used in the research process, including: the dialectical method of understanding economic phenomena, the principles of economic theory regarding the essence and content of threats to financial security; methods of theoretical

generalization and comparison have been used in the process of processing literary sources and studying questions; abstract-logical for theoretical generalization of conclusions and analysis of research results.

The article examines the essence of the destabilizing factors of financial security at the micro level. The modern discourse of the classification of threats to the financial security of economic entities have been considered. During the period of war time, the economy of Ukraine underwent serious, and at the same time irreversible, losses of material, labour and financial resources, structural transformations in the fields of production. The consequence of it is a significant decrease in the profitability and enterprises efficiency.

Modern trends, characteristic of the economy of Ukraine, require a careful review of the list of threats defined in the current regulatory base for the regulation of national security, taking into account systemic and additionally acquired threats in terms of functional components of economic security, particularly financial.

The obtained scientific results made it possible to solve certain aspects of important scientific task, which is of exceptional importance for the development of financial security research. In particular, the content of such destabilizing factors as threats, risks and dangers, as well as the classification of threats, has been clarified. The system of timely detection and prevention of threats to financial security becomes important, which should be based on a comprehensive analysis of these threats and will allow the use of the most effective mechanisms for counteracting them. The use of the detailed classification of threats for the formation of a methodological basis for research in the field of financial security is substantiated.

Ключові слова: *фінансова безпека, економічна безпека, загрози, класифікація, підприємства, дестабілізувальні чинники.*

Keywords: *financial security, economic security, threats, classification, enterprises, destabilizing factors.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Запорукою сталого економічного розвитку України, зокрема в умовах воєнного стану, є забезпечення і зміцнення фінансової безпеки на мікро- і макрорівні. Фінансова безпека традиційно вважається одним із головних складників економічної безпеки.

Під фінансовою безпекою на макрорівні необхідно розуміти стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових ризиків і загроз, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи. До її складу належать: банківська безпека, безпека небанківського фінансового сектора, боргова безпека, бюджетна безпека, валютна безпека, грошово-кредитна безпека.

Фінансова безпека підприємства передбачає забезпечення фінансової стійкості, стійкість до банкрутства; ефективне використання ресурсів, виражене у позитивних значеннях фінансових показників діяльності підприємства; захист фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз.

Фінансова безпека підприємства може бути визначена як стан фінансової системи суб'єкта господарювання, за якого створюються необхідні фінансові умови для його стабільного економічного розвитку, забезпечується захист фінансових інтересів від зовнішніх і внутрішніх загроз, формуються умови для збереження цілісності і єдності фінансової системи країни.

Однією з важливих особливостей здійснення підприємницької діяльності є необхідність працювати в умовах постійних ризиків і загроз для економічної безпеки. Це вимагає вміння приймати управлінські рішення в ситуаціях, коли не всі фактори та умови ведення бізнесу відомі заздалегідь. У сучасних умовах, насамперед в умовах повномасштабної війни в Україні, потрібно усвідомлювати наявність великої кількості факторів прямого або опосередкованого впливу на господарську діяльність, а тому надзвичайно

важливо знати їхню природу, джерела виникнення і рівень небезпеки, на яку вони наражають.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Аналіз нормативних документів та результатів наукових досліджень у сфері фінансової безпеки дозволяє констатувати відсутність єдиного підходу до класифікації загроз фінансовій безпеці.

Питання класифікації загроз певною мірою висвітлено у працях таких учених: Н.П. Сисоліна [1], В.І. Ткачук, О.А. Прокопчук, М.І. Яремова [2], М.І. Копитко [3], Л. Пашнюк [4], Ю.П. Дудка [5], Є.С. Жураківський [6], О.Іванків [7] та ін. Однак офіційний та науковий дискурс класифікації загроз фінансовій безпеці не відображає весь їх спектр у сучасних умовах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є визначення змісту загроз фінансовій безпеці суб'єктів господарювання в умовах турбулентної економіки та обґрунтування підходів до їх класифікації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Функціонування підприємств передбачає постійну взаємодію з наявними чи потенційними дестабілізуювальними чинниками зовнішнього та внутрішнього середовища. Змістове наповнення терміна «дестабілізуювальні чинники», як свідчать дослідження вчених, що присвячені економічній, а отже і фінансовій, безпеці, можна представити у вигляді сукупності таких категорій, як «ризик», «загрози» і «небезпеки».

Нормативні джерела дають наступне визначення змісту терміну «загрози». Законом України «Про національну безпеку України» загрози національній безпеці визначено як явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [8].

Відповідно до Методики розрахунку рівня економічної безпеки України [9] загрози економічній безпеці України – це сукупність наявних та потенційно можливих явищ і чинників, що створюють небезпеку для реалізації національних інтересів у економічній сфері. Зміст категорій «ризиків» і «небезпеки» вищенаведені документи не тлумачать.

Погляди вчених на сутність цих понять у контексті економічної безпеки неоднозначні, про що свідчать результати досліджень, які подано в табл. 1.

Таблиця 1. Співвідношення категорій «ризиків», «загрози» і «небезпеки»

Автор	Сутність терміну «ЗАГРОЗА»
В.І. Мунтіян [10]	Можливість заподіяння шкоди, майнових, фізичних або моральних (духовних) збитків особистості, суспільству чи державі
Н.Й. Реверчук [11]	Реальна можливість дії навмисного чи ненавмисного характеру, яка порушує режим функціонування підприємства та призводить до фінансових витрат
З.С. Варналій [12]	Сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка, у свою чергу, може створювати різноманітні ризики
Т.Г. Васильців [13]	Сукупність умов і факторів, які створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка, у свою чергу, може створювати різноманітні ризики
Т.Б. Кузенко [14]	Реально чи потенційно можливі дії або умови навмисного чи випадкового (ненавмисного) порушення режиму функціонування підприємства через завдання матеріальної (прямої або непрямої) шкоди, що приводить до фінансових втрат, включаючи і втрачену вигоду
Л. Пашнюк [4]	Чинник, що створює значну небезпеку стійкому функціонуванню економічної системи. Таким чином, небезпека і загроза однопорядкові, проте кількісно різні поняття. Прояв небезпеки у вигляді реальних втрат слід розглядати як сигнал можливого переростання її в загрозу, якщо не буде прийнято відповідних заходів
І.П. Мігус, С.М. Лаптев [16]	Певна подія, що впливає на діяльність суб'єктів господарювання
І.В. Бойко [17]	Реальна подія, за якої небезпека переходить зі стану можливості в реальну площину

Продовження таблиці 1.

Автор	Сутність терміну «РИЗИК»
О.М. Ляшенко [18]	З одного боку – усвідомлена частина небезпеки, а з другого – дія, спрямована на усунення загрози чи небезпеки
Н.Й. Реверчук [11]	Можливість відхилення результатів конкретних рішень чи дій від запланованих, тобто вид небезпеки, який потребує негайного реагування
Д.Г. Лук'яненко [19]	Вірогідність збитків чи втрат; імовірність невдачі чи втрат, що пов'язано з конкретним напрямом дій; імовірність небажаної події
В.В.Вітлінський, Г.І. Великоіваненко [20]	Економічна категорія, яка відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно існуючих невизначеності та конфліктності, іманентних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень, оцінювання, що обтяжені можливими загрозами та невикористаними можливостями
І.П. Мігус, С.М. Лаптев [16]	Результат впливу загроз на господарську діяльність суб'єктів господарювання
І.В. Бойко [17]	Явище зародження можливої небезпеки, за якого можливість бути убезпеченим падає, а з'являється стан небезпеки
Автор	Сутність терміну «НЕБЕЗПЕКА»
М.Ю. Погосова [21]	Існуюча або потенційна можливість дії загрози, вплив якої може завдати шкоди будь-якому суб'єкту чи об'єкту
Г.М. Пазєєва [22]	Послідовність дій у системі, унаслідок чого знищується економічний потенціал, що призводить до занепаду, кризового стану тощо
І.В. Бойко [17]	Імовірність заподіяння шкоди об'єкту економічної безпеки, яка перебуває в динамічному стані і постійно змінюється залежно від конкретних ризиків, загроз за наявних обставин

Джерело: складено автором

На нашу думку, співвідношення категорії «загроза», «ризик» і «небезпека» необхідно трактувати так: загроза – явище або чинник, що може створювати небезпеку; ризик – імовірність або можливість настання загрози; небезпека – деструктивне, руйнівне явище, що може привести до негативних наслідків.

Першочергові завдання економіки України в умовах війни, від яких напряду залежать перемога та безпека існування громадян, полягають у матеріально-технічному забезпеченні армії, що безперечно потребує значних ресурсів. Однак за період воєнного стану економіка України зазнала серйозних, а під час і безповоротних, втрат матеріальних, трудових і

фінансових ресурсів, структурних перетворень в галузях виробництва. Наслідком цього є суттєве зниження прибутковості і рентабельності, про що свідчать дані таблиць 2 і 3, а також рис.1.

Таблиця 2. Рівень рентабельності діяльності підприємств за видами економічної діяльності, %

Вид економічної діяльності	Роки							
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2021	2022
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	16,3	15,6	8,9	24,7	13,7	13,6	36,4	13,3
Промисловість	0,8	0,2	-9,4	-1,0	3,3	-1,3	7,7	-5,4
Будівництво	-4,2	-0,6	-13,5	-5,0	1,3	-1,0	1,2	-6,5
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	1,7	0,0	-23,7	-1,0	11,4	3,6	14,8	3,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	0,7	1,3	-9,1	1,8	-4,3	1,6	3,7	-4,2
Інформація та телекомунікації	2,7	4,2	-14,9	1,3	8,6	6,5	10,3	3,9
Фінансова та страхова діяльність	4,2	3,9	-3,6	-0,5	13,9	13,0	17,1	4,9
УСЬОГО	0,5	1,0	-14,2	0,6	4,5	0,9	10,1	-3,2

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [23].



Рис. 1. Динаміка рентабельності діяльності підприємств за видами економічної діяльності у 2010–2022 рр., %

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [23].

Таблиця 3. Фінансові результати до оподаткування підприємств у 2010–2022 рр.

Роки	Фінансовий результат до оподаткування, млн грн	Підприємства, які отримали прибуток		Підприємства, які отримали збиток	
		% до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн	% до загальної кількості підприємств	фінансовий результат, млн грн
2010	58334,0	59,0	212008,6	41,0	153674,6
2011	122210,0	65,1	272726,2	34,9	150516,2
2012	101884,7	64,5	277938,5	35,5	176053,8
2013	29283,2	65,9	234513,7	34,1	205230,5
2014	-523587,0	66,3	334517,3	33,7	858104,3
2015	-340126,6	73,7	475321,2	26,3	815447,8
2016	-22201,5	73,4	523759,4	26,6	545960,9
2017	274831,6	72,8	674386,5	27,2	399554,9
2018	429129,3	74,3	746530,5	25,7	317401,2
2019	664849,8	74,0	933160,0	26,0	268310,2
2020	303219,3	71,4	848622,7	28,6	545403,4
2021	1119261,7	73,3	1352088,2	26,7	232826,5
2022	46127,2	66,1	1010079,4	33,9	963952,2

Джерело: сформовано автором за даними Державної служби статистики України [23].

У контексті загроз фінансовій безпеці, що виникли із початком війни у 2022 році, скорочення питомої ваги прибуткових підприємств до 66,1% є цілком очікуваним (табл. 3).

Необхідно зазначити, що підприємства перебувають у постійній взаємодії з іншими економічними агентами як на мікро-, так і на макрорівні. Саме тому питання забезпечення фінансової безпеки має розглядатися в контексті економічної безпеки уцілому.

Оскільки економічна безпека підприємства є складним та багатовимірним поняттям, про що свідчить велика кількість наукових підходів до трактування її сутності, то, очевидно, не менш різноманітними є її дестабілізувальні чинники. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність класифікації загроз, які впливають на стан економічної безпеки.

Науковці висловлюють різні погляди щодо визначення класифікаційних ознак загроз для економічної безпеки. У табл. 4 наведено сукупність класифікацій, відібраних і уточнених нами з урахуванням їх актуальності та доречності, оскільки ряд класифікацій, запропонованих авторами, є відверто надуманими або просто повторюють одна одну за суттю, хоча і дещо відрізняються за формою.

На основі аналізу чисельних літературних джерел [1-2, 4-7, 16-17, 19-22, 24] визначено, що найпоширенішим серед науковців є поділ загроз за місцем їх виникнення, причому окремі автори називають цю ознаку по-різному: «сфера виникнення» [24], «походження» [2], «місцезнаходження джерела загрози» [4], «джерело виникнення» [6] тощо.

Отже, **за місцем виникнення** загрози для економічної безпеки поділяють на зовнішні (виникають за межами підприємства) та внутрішні (виникають у межах підприємства). Вичерпний перелік таких загроз скласти досить важко, оскільки в економічному середовищі постійно з'являються нові виклики, пов'язані з певними змінами.

Таблиця 4. Класифікації загроз для економічної безпеки

Класифікаційна ознака	Види загроз
Місце виникнення	Зовнішні, внутрішні
Масштаб	Глобальні, галузеві, окремого підприємства, окремого виду діяльності*
Можливість прогнозування	Прогнозовані, непрогнозовані
Ступінь вірогідності	Невірогідні, маловірогідні, вірогідні, дуже вірогідні
Очевидність	Явні, приховані
Частота	Перманентні, періодичні, разові*
Момент існування	Актуальні, потенційні
Віддаленість у часі	Безпосередня, близька (протягом року), далека (понад рік)
Суб'єкт загрози	Працівники підприємства, контрагенти, державні органи й установи, інші організаційні структури, кримінальні структури, інші держави*
Об'єкт загрози	Підприємство, майно підприємства, окремі види діяльності підприємства, власники підприємства*
Форма впливу на об'єкт (класифікаційна ознака запропонована автором)	Заподіяння прямої шкоди, яку можна виміряти; створення умов, що унеможливають отримання прибутків (наприклад, утрачена вигода)
Можливість запобігання	Можуть бути відвернуті у зоні впливу підприємства); не можуть бути відвернуті (поза зоною впливу підприємства)
Сфери виникнення	Фізичні, економічні, інформаційні, правові, внутрішньополітичні і зовнішньополітичні *
Природа виникнення	Природно-кліматичні, антропогенні, технічні
Правомірність	Законні, незаконні, не регульовані законом
Величина можливих втрат	Незначні, значні, критичні
Характер реалізації	Цілеспрямовані, спонтанні (випадкові)

* *Доповнено автором.*

Джерело: узагальнено автором за матеріалами [1-2, 4-7, 16-17, 19-22, 24].

За масштабом загрози доцільно класифікувати на глобальні, галузеві, окремого підприємства, окремого виду діяльності. Щодо останньої запропонованої нами групи загроз (загрози для окремого виду діяльності), слід уточнити, що існують загрози, які є потенційно небезпечними для якогось одного з напрямів діяльності підприємства, а щодо інших напрямів їх дія нейтральна.

За можливістю прогнозування виділяють прогнозовані загрози, які можна передбачити і вчасно локалізувати їхні наслідки або хоча б бути готовими до них, а також непрогнозовані.

Прогнозування загроз здійснюють на основі результатів моніторингу економічної безпеки підприємства для подальшої розробки та впровадження відповідних стратегічних, тактичних і оперативних управлінських заходів. Непрогнозованим загрозам не можна запобігти, і вони не підлягають прямому впливу [2].

Ступінь вірогідності настання загроз може бути різним, тому за цією ознакою доцільно поділити загрози на невірогідні, маловірогідні, вірогідні, дуже вірогідні. Критерій поділу на такі групи повинен сприяти чіткому розумінню того, що це: експертна думка, яка базується на певних індикаторах, які дозволяють віднести загрозу до певного виду; певні числові межі окремих показників; суб'єктивна думка працівників підприємства і т. ін.

Очевидність загроз може бути явною, коли її одразу можна ідентифікувати як загрозу; а також прихованою, коли про настання загрози стає зрозуміло вже із її наслідків.

За частотою дії загрози поділяють на перманентні (з постійним впливом), періодичні (діють час від часу, наприклад сезонно або за настання певних умов і мають певну циклічність чи закономірності); також ми пропонуємо тут виділяти разові загрози, дія яких не має постійного чи періодичного характеру.

За моментом існування загрози бувають актуальні, тобто такі, що вже діють, і потенційні, які можуть діяти за певних умов.

Віддаленість у часі дії загроз зумовлює їх поділ на безпосередні (вже діють), близькі (будуть діяти в найближчий рік), далекі (будуть діяти щонайменше через рік, а можливо, ще пізніше).

Суб'єктами загроз, тобто тими, від кого загрози можуть надходити, є працівники підприємства, контрагенти, державні органи й установи, інші організаційні структури, кримінальні структури, а також інші держави.

Об'єктом загроз, тобто тим, на що спрямована загроза, може бути підприємство, майно підприємства, окремі види діяльності підприємства, власники підприємства.

Пропонуємо також використовувати таку класифікаційну ознаку, як **форма впливу на об'єкт**. Зокрема, на нашу думку, існують такі форми, як заподіяння об'єкту прямої шкоди, яку можна виміряти; а також створення умов, що унеможливають отримання прибутків або досягнення інших цілей (наприклад, втрачена вигода).

За можливістю запобігання доцільно виділити загрози, які можна відвернути (вони є в зоні впливу суб'єктів господарювання); і загрози, які не можна відвернути (вони поза зоною впливу суб'єктів господарювання).

За сферою виникнення загрози можуть бути фізичні, економічні, інформаційні, правові, внутрішньополітичні і зовнішньополітичні.

Під фізичною загрозою розуміємо можливість фізичного знищення чи пошкодження майна підприємства внаслідок впливу різних чинників: війни, пожеж, стихійних лих, несприятливих погодно-кліматичних умов, аварій, інших умисних і неумисних, контрольованих і неконтрольованих руйнівних факторів.

Економічна сфера може нести загрозу через економічну кризу, що виникає під впливом певних об'єктивних причин, інфляційних процесів, валютних коливань, монополізації ключових секторів національної економіки, тінізації економіки тощо.

Інформаційне середовище на сучасному етапі розвитку людства, без сумніву, має всеохоплюючий вплив на усі сфери, у тому числі на економічний розвиток, фінансовий стан на макро- і мікрорівнях. Потенційні загрози фінансовій безпеці можуть бути наслідком неповної, невчасної або недостовірної інформації, негативного інформаційного впливу, несанкціонованого поширення інформації тощо.

Правова сфера може нести загрози, спричинені перш за все нестабільністю чинного законодавства, неврегульованістю ряду аспектів діяльності суб'єктів господарювання (так звані «прогалини права»), недосконалістю правових механізмів регулювання окремих господарських відносин, непоміркованістю змін у законодавстві, копіюванням норм

міжнародного законодавства без належної їх адаптації до вітчизняних реалій, а також недосконалістю системи правосуддя, наслідком чого є, недостатня захищеність права власності, обмежені можливості щодо оскарження недійсних правочинів.

Політична сфера також може бути витокom багатьох загроз для економічної безпеки. Внутрішні політичні загрози - це, зокрема, недосконале політичне управління, прийняття політично вмотивованих рішень, лобіювання окремими політичними партіями власних бізнес-інтересів тощо.

Під зовнішньополітичними ми розуміємо збройну агресію інших країн, економічні війни, блокади і т. ін.

За природою виникнення це можуть бути природно-кліматичні, антропогенні, технічні загрози.

За правомірністю дій, що спричиняють загрози, їх можна поділити на законні, незаконні та не регульовані законом.

За величиною можливих втрат від дії загроз їх можна класифікувати на незначні загрози (не мають суттєвого впливу на результати діяльності підприємства); значні загрози (мають серйозний вплив на діяльність підприємства, супроводжуються втратами коштів, майна, недоотриманням доходу тощо); а також критичні загрози, наслідком яких може бути банкрутство підприємства.

За характером реалізації загрози можуть бути цілеспрямовані (тобто такі, що мають на меті завдати шкоди конкретному підприємству чи групі підприємств), та спонтанні (випадкові).

Недоліком чинного законодавства є те, що загрози для економічної, у т.ч. фінансової, безпеки розглядають лише в рамках національної безпеки, при цьому загрози для економічної безпеки держави не систематизовано за окремими складовими, які визначені Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Отже, мова про визначення загроз для фінансової безпеки на законодавчому рівні не йде взагалі.

Кризова ситуація в національній економіці сформувалася під впливом економічних та неекономічних факторів, які охоплюють комплекс загроз для економічної безпеки України. Цей перелік повинен бути визначений у чинних законодавчих актах з національної безпеки, повністю переглянутий з установами системних та додатково набутих загроз за кожною складовою економічної безпеки, насамперед за фінансової складовою.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Одержані наукові результати дозволили розв'язати окремі аспекти важливого наукового завдання, що має виняткове значення для розвитку досліджень фінансової безпеки. Зокрема, уточнено зміст таких дестабілізуючих чинників, як загрози, ризики та небезпеки, а також класифікацію загроз. Обґрунтовано застосування розгорнутої класифікації загроз для формування методологічного підґрунтя досліджень у галузі фінансової безпеки.

Сучасний стан і тенденції, характерні для економіки України, вимагають ретельного перегляду переліку загроз, визначеного у чинній нормативній базі з питань регулювання національної безпеки, з урахуванням системних та додатково набутих загроз у розрізі функціональних складових економічної безпеки. Важливого значення набуває система своєчасного виявлення та запобігання загрозам для фінансової безпеки, яка повинна ґрунтуватися на всебічному аналізі цих загроз і дозволить застосовувати найбільш дієві механізми протидії їм. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони є базою для подальшого дослідження проблем забезпечення фінансової безпеки.

Література

1. Сисоліна Н. П. Економічна безпека підприємства: навч. посіб. Кіровоград: КНТУ, 2014. 226 с.
2. Ткачук В.І., Прокопчук О.А., Яремова М.І. Економічна безпека та стійкість сільськогосподарських підприємств: монографія. Житомир: «Видавництво «Волинь», 2013. 276 с.

3. Копитко М.І. Комплексне забезпечення економічної безпеки підприємств (на матеріалах підприємств транспортного машинобудування): дис. ... д-ра екон. наук. Київ, 2015. 478 с.

4. Пашнюк Л. Загрози економічній безпеці підприємства та засоби їх нейтралізації. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2013. № 10 (151). С. 93-97.

5. Коробцова Д.В. Правове забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6144d6b6-ad89-4ff3-823c-c992705779c7/content>

6. Жураківський Є.С. Систематизація ризиків та загроз економічній безпеці аграрної галузі України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 12. С. 39-43.

7. Іванків О. Діагностика загрози економічній безпеці підприємства й напрями їх нівелювання в умовах євроінтеграційних процесів. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2016. № 1. С.40-45.

8. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

9. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України № 1277 від 29 жовтня 2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

10. Мунтіян В.І. Економічна безпека України: монографія. Київ: КВІЦ, 1999. 462 с.

11. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур: монографія. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 195 с.

12. Варналій З.С. Економічна безпека: навч. посіб. Київ: Знання, 2009. 647 с.

13. Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізм зміцнення: монографія. Львів: Арал, 2008. 384 с.

14. Кузенко Т. Б. Планування економічної безпеки підприємств в умовах ринкової економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук. Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. Київ, 2004. 18 с.

15. Білий Ю.М. Загрози фінансовій безпеці України: смисловий простір державно-управлінського змісту та класифікація. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №17. С. 120-123.

16. Мігус І.П., Лаптев С.М. Необхідність розмежування понять «загроза» та «ризик» при діагностиці економічної безпеки суб'єктів господарювання. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?op=1&z=821>

17. Бойко І.В. Дефініції «ризик», «загроза», «небезпека» як об'єкти наукових досліджень у напрямі економічної безпеки підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 5. С. 94-98.

18. Ляшенко О.М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія / О.М. Ляшенко. 2-ге вид., переробл. Київ: НІСД, 2015. 348 с.

19. Лук'яненко Д.Г. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності: навч. посібник. Київ: КНЕУ, 2005. 204 с.

20. Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. Ризикологія в економіці та підприємстві: монографія. Київ: КНЕУ, 2004. 480 с.

21. Погосова М.Ю. Структурно-логічний аналіз поняття «Фінансова безпека підприємства». *Наука й економіка*. 2008. № 3. С. 258–263.

22. Пазєєва Г.М. Комплексна діагностика в забезпеченні економічної безпеки підприємств (на матеріалах транспортно-експедиційних підприємств України). Київ: Університет економіки та права «КРОК», 2017. 291 с.

23. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

24. Руснак Л. Р., Ковальська І. М. Сфера ризиків та загроз економічній безпеці суб'єктів підприємницької діяльності в Україні. URL: <https://int-konf.org/ru/2013/ukrajina-naukova-24-26-12-2013-r/669-rusnak-l-r-kovalska-i-m->

sfera-rizikiv-ta-zagroz-ekonomichnij-bezpetsi-subektiv-pidpriemnitkoji-diyalnosti-v-ukrajini

25. Утенкова К. О. Дестабілізуючі чинники зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та їх вплив на економічну безпеку. *Економіка і держава*. 2019. № 8. С. 44–50. DOI: [10.32702/2306-6806.2019.8.44](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.8.44)

References

1. Sysolina, N. P. (2014), *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva* [Economic security of the enterprise], Kirovohrad, KNTU, Ukraine.
2. Tkachuk, V.I., Prokopchuk, O.A. and Yareмова, M.I. (2013), *Ekonomichna bezpeka ta stiikest silskohospodarskykh pidpriemstv* [Economic security and sustainability of agricultural enterprises], «Vydavnytstvo «Volyn», Zhytomyr, Ukraine.
3. Kopytko, M.I. (2015), “Comprehensive provision of economic security of enterprises (based on the materials of transport engineering enterprises)”, Abstract of Dr. of Econ. Dissertation, Economic security of business entities, University of Economics and Law “KROK”, Kyiv, Ukraine.
4. Pashniuk, L. (2013), “Threats to economic security of enterprises and means of their neutralization”, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, vol.10 (151), pp. 93-97.
5. Korobtsova, D.V. (2023), “Legal provision of the financial security of the state in conditions of martial law”, *Electronic scientific publication “Analytical and comparative jurisprudence”*, available at: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6144d6b6-ad89-4ff3-823c-c992705779c7/content> (Accessed 1 March 2024).
6. Zhurakivskyi, Ye.S. (2015), “Systematization of risks and threats to the economic security of the agricultural sector of Ukraine”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol.12, pp. 39-43.
7. Ivankiv, O. (2016), “Diagnosis of threats to the economic security of the enterprise and directions for their leveling in the conditions of European integration processes”, *Ekonomichni chasopys Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky*, vol. 1, pp.40-45.

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine “About the national security of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 1 March 2024).

9. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine (2013), “Methodical recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine”, available at: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm (Accessed 1 March 2024)

10. Muntiiian, V.I. (1999), *Ekonomichna bezpeka Ukrainy* [Economic security of Ukraine], Kyiv, Ukraine.

11. Reverchuk, N.J. (2004), *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemnyts'kykh struktur* [Management of economic security of business structures], L'viv, Ukraine.

12. Varnalij, Z.S. (2009), *Ekonomichna bezpeka* [Economic security], Znannia, Kyiv, Ukraine.

13. Vasyl'tsiv, T.H. (2008), *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytstva Ukrainy: stratehiia ta mekhanizm zmitsnennia* [Economic Security of Ukraine's Entrepreneurship: A Strategy and Mechanism for Strengthening], Aral, L'viv, Ukraine.

14. Kuzenko, T. B. (2004), “Planning of economic security of enterprises in a market economy”, Ph.D. Thesis. Information Systems, Management and Business, European University of Finance, Kyiv, Ukraine.

15. Bilyi, Yu.M. (2018), “Threats to the financial security of Ukraine: semantic space of state-management content and classification”, *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 17, pp. 120-123.

16. Mihus, I.P. and Laptiev, S.M. (2011), “The need to distinguish the concepts of "threat" and "risk" in the diagnosis of economic security of economic entities”, *Efektivna ekonomika*, vol. 12, available at: http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?op=1&z=821_ (Accessed 1 March 2024).

17. Bojko, I.V. (2017), “Definition of "risk", "threat", "danger" as objects of scientific research in the direction of economic security of the enterprise”, *Pryazovs'kyj ekonomichnyj visnyk*, vol.5, pp. 94-98.

18. Liashenko, O. M., (2015), *Kontseptualizatsiia upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva* [Conceptualization of management of economic safety of the enterprise], 2nd ed, NISD, Kyiv, Ukraine.

19. Luk'ianenko, D.H. (2005), *Ekonomichna intehratsiia i hlobal'ni problemy suchasnosti* [Economic integration and global problems of our time], KNEU, Kyiv, Ukraine.

20. Vitlins'kyj, V.V., Velykoivanenko, H.I., (2004), *Ryzykolohiia v ekonomitsi ta pidpriemnytstvi* [Risk in economics and entrepreneurship], KNEU, Kyiv, Ukraine.

21. Pohosova, M.Yu. (2008), “Structural-logical analysis of the concept "Financial security of the enterprise"”, *Nauka j ekonomika*. vol. 3, pp. 258–263.

22. Pazeieva, G.M., (2017), *Kompleksna diahnozyka v zabezpechenni ekonomichnoi bezpeky pidpriemstv* [Complex diagnostics in providing economic security of enterprises], University of Economics and Law "KROK", Kyiv, Ukraine.

23. State Statistics Service of Ukraine (2024), available at: <http://www.ukrstat.gov.ua> (Accessed 1 March 2024).

24. Rusnak, L.R. and Kovalska, I.M. (2013), “The sphere of risks and threats to the economic security of business entities in Ukraine”, available at: <https://int-konf.org/ru/2013/ukrajina-naukova-24-26-12-2013-r/669-rusnak-l-r-kovalska-i-m-sfera-rizikiv-ta-zagroz-ekonomichnij-bezpetsi-subektiv-pidpriemnitskoji-diyalnosti-v-ukrajini> (Accessed 1 March 2024).

25. Utenkova, K. (2019), “Destabilizing factors of the external and internal environment of enterprise and their effect on economic security”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 8, pp. 44–50. DOI: [10.32702/2306-6806.2019.8.44](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.8.44)

Стаття надійшла до редакції 16.03.2024 р.